

Inledning:

Fylkingen, Nutida Musik, EMS och elektronmusiken i Sverige över huvud taget – från och med slutet av 1950-talet och under flera decennier framöver var tonsättaren Knut Wiggen en central gestalt i dessa sammanhang. I mitten av 70-talet återvände han till sitt första hemland Norge och avled i Oslo den 10e september 2016, 89 år gammal.

Från: Johannes Bergmark

Ämne: Knut Wiggen ett par minnesord

Datum: 9 oktober 2016 20:52:04 CEST

Några minnesord om Knut Wiggen som nyligen gick bort.

Jag hälsade på Wiggen i Fredrikstad som ett led i min forskning inför min rekonstruktion av *Rendez-vous 1963*, det stycke Wiggen, under pseudonymen Théodore E Libèr, skrev för att ha något alldeles extra att locka med till Karl-Erik Welins ”Sista pianoafton”.

Stycket blev världsberömt sedan Welin av misstag sågade sig i benet med en motorsåg. Detta hände 1964 och min rekonstruktion genomfördes 2001.

Vid denna tid var jag arvtagare till Wiggen i egenskap av Fylkingens ordförande, och hade naturligtvis hört otaliga historier om honom och hans inflytande och starka åsikter, inte minst senare i ledningen för Elektronmusikstudion EMS.

Det var dock detta stycke som gjorde ett personligt besök nödvändigt, för att locka fram ett eventuellt manuskript eller åtminstone tillräckliga uppgifter för att kunna rekonstruera ett, gärna också ett uttryckligt tillstånd att framföra stycket igen, för första gången sedan premiären. Jag hade läst Welins självbiografi och ända sedan jag var liten fascinerats av historien, återberättad av min pappa.

Det var med nöd och näppe jag lyckades övertala Wiggen att komma med något alls, inget manuskript kom fram, ingen beskrivning utan istället en stor skepsis till meningen med detta. I hans mening var stycket helt förknippat med Welin, som han älskade högt. Det slog mig att han också kallade det för ”pjäsen”, att han betraktade det som ett teaterstycke snarare än som musik. Han visade dock intresse för att jag i någon mån ägnat mig åt text-ljud-komposition, och bad mig om tips för att justera hans flygel i hemmet.

Vi växlade några mail runt detta besök och han föreslog efterhand en moderniserad version (som jag tyvärr förlorat) där datorer slogs sönder istället för pianon, men jag insisterade och han accepterade det till slut, han förstod väl att jag inte skulle låta mig stoppas, så han bidrog med en text till broschyren jag gjorde till framförandet¹.

Lyckligtvis kunde jag samla en viss mängd vittnesuppgifter, både skriftliga och muntliga, för att kunna göra en rekonstruktion. Under en så lång väntan (37 år) hade förstås minnet

¹ Denna broschyr med texter av bl a Wiggen, Karl-Erik Welin och Leo Nilsson finns att läsa här, tillsammans med pressröster från det ursprungliga konserttillfället 1964:
http://bergmark.org/THEODORE.E.LIBER.html#.V_zoxbyLS2w

spelat många spratt, inte minst för huvudaktörerna Welin (i självbiografen) och "assistenten" Leo Nilsson (som mycket vänligt bidrog med uppgifter per mail), vilket är ett känt fenomen vad gäller vittnesmål om händelser som återberättas gång på gång. Strax efteråt hade Fylkingens styrelse åter kontakt med Wiggen beträffande publiceringen av hans nya bok där han bl.a. presenterade en musikfilosofi. Vi som läste manuskriptet var inte entusiastiska och den blev utgiven på annat förlag, tillsammans med några 4-kanalsstycken (tyvärr i ett format på cd som aldrig slog igenom). Wiggens störste entusiast i Fylkingens medlemsskara var dock vid den tiden Christian Bock, vilken organiserade en konsert med hans stycken. Senare har vänner till Wiggen på Notam i Oslo rekonstruerat hans program "Musicbox" för moderna datorer. Detta program stals på sin tid av någon (Wiggen pekade gärna ut den misstänkte), det första fallet av programvarustöld i Sverige. På gott och – skulle vissa i ärlighetens namn säga – ont, är Wiggen definitivt en historiskt central figur i svenskt och internationellt kulturliv och har bidragit till Fylkingens och EMS starka rykten vilka de fortfarande åtnjuter.

Från: leo nilsson

Ämne: Re: Knut Wiggen ett par minnesord

Datum: 10 oktober 2016 09:58:55 CEST

Big - Bang föreställningen "Rendez-vous-63" i all ära – den gjorde nytta

Men vi bör minnas Knut Wiggen också som en sann "Konstruktivist" .

Han ville föra vårt musikaliska arv vidare in i en ny expanderad ljudvärld där elektroniken och datalogin var instrumenten och framtidens konserthus.

Detta tog han på största allvar – utvecklingen såg han från Bach — Beethoven – Schönberg – Xenakis

Grundligt planerade han för den nya Elektronmusikstudion och som alltid, när man vill något starkt, uppstår ibland olika meningar och konflikter.

Tillsammans med Karl-Birger Blomdahl är Knut Wiggen en portalfigur i Svenskt musikliv.

Han förändrade vårt tänkande i komposition. Människans psykologiska reaktioner i musik blev för honom basen i komponerandet.

Vi borde hedra honom genom att i hans namn bygga ett "Elektronmusikens Konserthus", gärna centralt i stan. Mitt i allt avantgardiskt avancemang och utvecklingsarbete hade han en folklig, pedagogisk och social inställning till Konsten och Publiken.

Hälsar Leo Nilsson.

Från: leo nilsson

Ämne: Re: ang Knut Wiggen ett par minnesord - fråga från Nutida Musik

Datum: 10 oktober 2016 23:13:12 CEST

Till: nutidamusik@gmail.com

Själv kom jag i kontakt med Knut när jag kom hem från Paris -61 och engagerade mig i Fylkingen.

Knut initierade då ett antal arbetsgrupper som skulle koncentrera sig på olika delfrågor som musikteori, akustik, elektronik och högtalarkonstruktioner, musikpsykologi, estetik, datamaskinmusik, pedagogik, en konsertgrupp med programråd och grammofonproduktion. Hitintills hade Fylkingen varit ett rent konsertgivande organ för kammarmusik – nu blev Fylkingen dessutom en "akademi för framtidens experimentella musik".

Flitens lampa lyste på Prästgatan 28 i Gamla Stan. Lokalen delades med Psykiatriska föreningen. Detta satte sina spår. Psykologen Carl Lesche höll ett vakande öga över verksamheten.

Inom dörren kom också konstnärer som Öyvind Fahlström, Åke Karlung, Åke Hodell, Mats G. Bengtsson etc. Kontakterna med Pontus Hultén och Carlo Derkert på Moderna Museet var täta.

Detta ledde till att Fylkingen fick göra sina konserter och föreställningar på Moderna Museet vilket var mycket lyckosamt då en stor och entusiastisk publik slöt upp.

Förutom en lång serie med ren elektronisk musik utspelade sig också musikalisk teater, dansföreställningar och allsköns happenings.

De berömda Carlssonhögtalarna, 16 st "kolboxar" som samlades in till varje konsert, intog rummen på Moderna och experimenten med surround sound tog fart.

Publiken var andäktig och lyssnade snällt i timmar förundrade över den nya ljudvärld som sköljde över dem.

En titt i Fylkingens och Moderna Museets programhistoria från 60-, 70-talet vittnar om en bredd och nyfikenhet i Konsten som knappast tidigare hade skådats.

J. Cage och D. Tudor preparerade sina flyglar men applicerade också kontaktmikrofoner på lysrören i taken som blev till musik.

Bröderna Baschet var där med sina stora "elefantöron", glänsande plåtar som blev till instrument när man gned på glasstavar.

Ilmar Laban läste ljuddikter. Öyvind Fahlström presenterade halsbrytande Happenings – en helt ny instant teaterform där publiken förväntades att delta.

Cunningham gästade med sin danstrupp där vad som helst kunde inträffa. Nam June Paik, Mauricio Kagel, Pierre Schaeffer, Stockhausen, Liegeti – internationella storheter strömmade till.

Allkonstverken stod i fokus, gränsöverskridandet var ledord och siktet var inställt på en skapande och positiv framtid. Samtidigt diskuterades Konstens roll i det nya samhället – "Visioner av nuet" var en internationell konferens som kritiskt betraktade Konstens förhållande bl.a. till teknik och samhällsutveckling.

Även om Fylkingen vid denna tid samlade ett antal engagerade musiker och konstnärer till kollektivt arbete så höll Knut Wiggen ofta i trådarna och inspirerade till nya mål.

Elektronmusiken hade en längre tid bevakats i Fylkingen. Tidiga försök gjordes vid ABF-studion. När Blomdahl, som var chef på Sveriges Radio för musikavdelningen, skrev

operan Aniara behövde han "utomjordisk musik" och kontaktade Knut Wiggen. Blomdahl anade potentialen i det nya mediumet och sanktionerade bygget av en svensk elektronmusikstudio.

Det finns massor att berätta om denna tid. Karl-Erik gjorde t.ex. inte bara en konsert med Instrumental Teater (massakern med motorsågen). En annan komposition också av Knut Wiggen under pseudonymen "Olov Martin Freed" var "Composition 8" – en "baklängeskomposition" där pianisten begravs under flygellocket efter en hård livskamp.

so long –
Leo.

Från: [leo nilsson](#)

Ämne: [forts. Wiggen / EMS](#)

Datum: 11 oktober 2016 09:46:28 CEST

Hej igen -

om någon vill veta hur Stockholmsstudion för Elektronisk Musik tog sig ut i begynnelsen: Planeringen av en studio för elektronisk musik startade i en liten barack på Östermalm där Radion hade lager. Här drogs riktlinjerna upp. Tekniker och konstruktörer kallades in och en längre studieresa till befintliga studios i Paris, Köln, Milano etc. företogs. EMS övertog sedan Sveriges Radios gamla lokaler på Kungsgatan 8 när Radion flyttade till sitt nya hus på Gärdet.

Wiggens idé var att EMS skulle bli en ren elektronmusikstudio, alltså – allt ljud skulle genereras av tongeneratorer.

Uppbyggnaden av ljuden skulle ske från ljudets minsta beståndsdelar. Tongeneratorer med möjlighet till olika vågformer var kärnan. Ljudbygget skulle sedan ske från ett manöverbord där man med hjälp av metallpenslar slöt siffror på en sorts matematikpaneler. I förlängningen skulle datorer hantera alla de värden som klangerna och ljudrörelserna krävde.

Det blev mycket utrustning. EMS-studion behövde utrymme som en hel villa. Ett stort rum var bara elektronik. Sladdragningar med gula och blå kablar gjorde att rummet såg ut som en underlig hyllning till Sverige. Ett annat rum var en vackert och användarvänligt uppbyggd manöverpanel som skulle underlätta tonsättarens arbete. Ljudåtergivningen var 4-kanalig och högtalarna kunde ställas in i olika positioner i rummet.

Till detta kom datorrummet som låg avskilt då den tidens datorer var stora monsterskåp som dessutom måste kylas ned. Studion programmerades först med hålkort innan de stora digitala magnetbandmaskinerna tog över.

Det tog tid att bygga upp all denna teknik, en hel del forskning och utvecklingsarbete var nödvändigt. Därför inrättade EMS också en produktionsstudio (klangstudio) som skulle kunna möta tonsättarnas omedelbara behov.

Denna studio byggde på Sveriges Radios gamla inspelningsstudio och kompletterades med vissa nyheter som bättre filter, eko och 4-kanalsbandspelare. Därtill kom en uppsättning av tongeneratorer av den typ som egentligen användes som mätinstrument.

Det var i denna studio som de första elektronmusikkompositionerna kom till. Här arbetade man med "saxen i handen" – redigeringen gjordes genom att ljuden helt enkelt klipptes ut och sattes i samman med skarvtape. Entusiasmen i denna studio var stor och förvånansvärt många verk kom till med denna något primitiva teknik.

Arbetet med den stora datorstudion drog ut på tiden. Tonsättarna väntade otåligt på att få pröva de nya möjligheterna. Knut Wiggen ville emellertid nå sina mål med att presentera en komplett datorstudio. På marknaden hade synthesizern och nya kompakta studioenheter som Moog och Buchla dykt upp och slitningar om vilken väg utvecklingen skulle ta gjorde sig gällande. Blomdahl dog och stödet från Radion minskade. Huvudmannskapet för studion sattes i fråga.

Själv löste jag möjligheten att få arbeta genom att slå ihop min privata utrustning med Ralph Lundsten och starta Studio Andromeda. Senare egen studio – Studio Viarp.

En ideologisk debatt uppstod om det var bra för musiklivet och estetikens mångfald med endast en statsunderstödd storstudio för elektronisk musik. EMS målsättning sattes i fråga, Rikskonserterna kom in i bilden resten är historia – post Wiggen.

Från: leo nilsson

Ämne: Fwd: forts. Wiggen / EMS

Datum: 11 oktober 2016 11:48:55 CEST

Jag kikar i gamla klipp.

Så finner jag ett citat från poeten Ilmar Laban om "Pianoaftnar - Den instrumentala teatern" i Nutida musik, häfte 2 årgång 12, 68/69 – alltså Wiggen/Welin som säger oss något om inställningen vid tiden:

"Pianot - den tempererade skalans graderade unvisersaltumstock, det borgerliga vardagsrummets nipperprydda kultmöbel, virtuostraditionens svartblänkande altare med en vinge som reses symboliskt när gudstjänsten börjar, de västerländska kulturconquistadorernas karavell med sitt svarta piratsegel " .

Ord och visor

Leo.